

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXIII. 1936.

AMSTERDAM

P. A. HEMERIJCK

(A. T. KLEEREKOOPEK)

1936.

De schenking van Mevr. de Wed. A. A. Hulshoff Pol aan het Kon. Penningkabinet.

Wanneer ooit een schenking aan het Kon. Penningkabinet met groote voldoening is aanvaard, geldt dit zeker van de in hoofdzaak gouden munten van Ned. Indië, welke Mevr. de Wed. A. A. HULSHOFF POL, geb. HOFFMANN, te Scheveningen, in 1936 aan den Staat der Nederlanden geschonken heeft ter plaatsing in het Kon. Penningkabinet, en zulks ter voldoening aan den wensch van wijlen haar echtgenoot, den heer J. HULSHOFF POL, wiens verscheiden niet het minst in numismatischen kring zeer is betreurd. Naast het levensbericht, dat zijn broeder in dit *Jaarboek* geschreven heeft, past hier ook in 't kort een overzicht te geven van zijn verzameling munten, zooover deze aan het Penningkabinet gekomen is.

I. Het zijn in de eerste plaats gouden en zilveren munten van Java uit het Hindoetijdperk, zoomede één gouden muntje van Sumatra, welke meerendeels zijn van de bij NETSCHER en v. d. CHIJS¹⁾ en MILLIES²⁾ beschreven typen. Over den ouderdom der Hindoemunten van Java vonden wij in de nagelaten aantekeningen van den heer HULSHOFF POL³⁾ een meening van MOQUETTE: „Volgens „mededeeling mij gedaan door den heer J. P. MOQUETTE . . . „moeten de Hindoemunten van Java geslagen zijn in den

¹⁾ E. NETSCHER en Mr. J. A. v. d. CHIJS. *De munten van Ned. Indië*, p. 131—133. Pl. XII/XIII, 119 en 121—123.

²⁾ H. C. MILLIES. *Recherches sur les Monnaies des Indigènes de l'Archipel Indien et de la Péninsule Malaie*, p. 12—13. Pl. I en p. 66. Pl. XV, 128—131 (Sumatra).

³⁾ Zij bestaan uit twee geschreven catalogi, welke Mevrouw HULSHOFF POL welwillend te mijner beschikking stelde.

„tijd, toen het Diëng-plateau in volle glorie verkeerde. „Deze meening is hierop gegrond, dat, hoewel de Hindoemunten bijna over geheel Java gevonden worden, „vondsten van eenige beteekenis enkel voorkomen op „plaatsen min of meer dicht bij dit plateau gelegen”.

In dezelfde aantekening volgt, dat de heer HULSHOFF POL zijn Hindoemunten gekregen heeft door tusshenkomst van den heer MOQUETTE, en dat zij alle zeer zeldzaam zijn. Met dit laatste zijn wel de gouden Hindoemunten bedoeld. Slechts deze zijn door hem beschreven.

Van twee der gouden Hindoemunten wordt in de aantekeningen de vindplaats vermeld. Een van deze is het Hindoemuntje van Sumatra, dat werd opgegraven bij de tempelruïnen van Tansoer bij Baras (residentie Tapanoeli). Het andere op Pl. IV. no. 2 afgebeelde stuk van Java behoort tot een vondst in het district Singaparna (afd. Soekapoera der residentie Preanger Regentschappen). Andere gelijke exemplaren van deze vondst bevinden zich in het muntkabinet van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en in het Kon. Penningkabinet. Elders zijn van dit munttype geen vondsten bekend ⁴⁾.

Noemden de aantekeningen de (gouden) Hindoemunten alle zeer zeldzaam, niet het minst mogen wij dit zeggen van het gouden stuk, Pl. IV. no. 1, dat den vorm heeft van het vierde deel van een kommetje. Dergelijke stukken worden bij NETSCHER en v. d. CHUJS en MILLIES slechts van zilver beschreven ⁵⁾. Een gouden exemplaar kenden zij

⁴⁾ De vondst, waarop de aantekening doelt, is uitvoerig beschreven in de *Notulen van de Algemeene en Directievergaderingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, Dl. XLII (1904), p. 121—123, sub l.

⁵⁾ NETSCHER en v. d. CHUJS: p. 131—132. Pl. XII/XIII, 122—124. MILLIES: p. 12—13. Pl. I, 7—12. Het exemplaar MILLIES Pl. I, 9, beschreven op p. 12, berust op het Kon. Penningkabinet.

niet. MILLIES onderscheidt twee typen, de eene soort zonder, de ander met inscriptie, van welke hij de eerste voor het oudste type houdt. Het heeft, schrijft hij, „une forme toute particulière, que je n'ai vue dans aucun autre genre de monnaies. Ce sont des morceaux d'argent assez épais, irréguliers, plus au moins courbés, *comme coupés d'une petite tasse ou demi-sphère, ou bien la moitié ou le quart d'une soucoupe, toujours avec une forte incuse dans la partie concave et ordinairement avec un symbole en relief sur la partie convexe*”. Met deze beschrijving stemt het gouden exemplaar van den heer HULSHOFF POL overeen. Het heeft in den hollen kant een scherp incusum, zooals de afbeelding doet zien. Het symbool op den bollen kant schijnt een vaasje te zijn.

Behalve de Hindoemunten, waarmede in de verzameling HULSHOFF POL een voorname groep van munten in 't bijzonder van het oude Java vertegenwoordigd is, noemen wij hier volledigheidshalve ook twee zoogenaamde tempelmunten, welke dezelfde zijn als die bij NETSCHER en v. D. CHUJS Pl. XVI, 144 en MILLIES Pl. III, 31.

II. Naast de Hindoemunten vormen een tweede belangrijke serie de gouden munten (Mas) van het Rijk van Pasè, van dat van Atjeh en van een onbekend rijk, welke de heer HULSHOFF POL in het *Jaarboek* 1929, p. 1 e.v. nauwkeurig beschreven en afgebeeld heeft, zoodat zij hier verder onbesproken kunnen blijven. Aan het Kon. Penningkabinet zijn gekomen de nummers 1—16 en 18—30. De Mas t.a.pl. beschreven onder nr. 17 behoorde niet tot zijn verzameling. Daarnaast zijn later nog 14 andere Mas aan zijn verzameling toegevoegd, en met de eerste aan het Penningkabinet geschonken. Zij zijn dee's van dezelfde rijken en sultans als die der eerste serie, of konden nog niet nader worden vastgesteld.

III. In aansluiting aan de Mas van Pasè en Atjeh noemen wij hier een collectie van 189 looden en tinnen Kasja's van Atjeh en 5 tinnen pities van Palembang. Beide muntsoorten zijn bij NETSCHER en v. d. CHILS⁶⁾ en MILLIES⁷⁾ meer of minder uitvoerig behandeld. De pities van Palembang zijn aan de keerzijde glad en hebben een gat in het midden.

IV. Een voorname serie aan goud vormt verder de groep van gouden munten, en afslagen in dat metaal, uit den tijd der O.I.C. en van later. Wij geven van hen een korte opsomming en hebben slechts de belangrijkste afgebeeld (Pl. IV). Het zijn: een Java Dukaat van 1745 (no. 3), Dukaten van Holland (1750), Zeeland (1753) en West-Friesland (1759), alle drie ingestempeld met „Djawa”, een gouden Java Ropij en zijn halve van 1783 (no. 4 en 5) en halve Ropijen van 1802, 1807 (no. 6) en 1814. De afslagen in goud zijn van duiten en halve duiten, geslagen voor de V.O.C. door de Munt van Holland en van Utrecht: van Holland een afslag in goud van een duit van 1746 en een halve duit van 1760, van Utrecht van een duit van 1753 en een halve van 1764 en 1767. Andere gouden afslagen zijn die van een gulden uit den tijd der Bataafsche Republiek van 1802, en van een proefnoodstuiver van 1914.

Over deze munten en afslagen vinden wij in de aan-teekeningen twee notities. Bij de halve Ropij van 1807 teekent de heer HULSHOFF POL aan: „Hoewel de O.I.C. in 1800 had opgehouden te bestaan, vindt men haar naam toch nog op deze munt vermeld”. Verwezen wordt naar MOQUETTE: *De Ropijen Munt te Batavia van 1744—1808*,

⁶⁾ p. 165—166. Pl. XXII, 188 en p. 167—170. Pl. XXIII.

⁷⁾ p. 104—106. Pl. XVII, 151—152 en p. 110—117. Pl. XIX.

blz. 422—424 en 431. Pl. XXXVIII, 704^s). De tweede aantekening betreft de proef-noodstuiver van 1914 en zijn gouden afslag. Voor de noodmunt zelf verwijst de heer HULSHOFF POL naar zijn artikel in *Jaarboek* 1921, p. 80. Van den gouden afslag schrijft hij: „Met toestemming van de Indische Regeering deed ik voor mijne rekening drie afslagen in goud maken. Een daarvan bood ik den toenmaligen Gouverneur-Generaal, Mr. J. P. Graaf VAN LIMBURG STIRUM, aan; het tweede exemplaar aan het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, terwijl ik het derde voor mijne verzameling behield”⁹).

V. Behalve de aaneengesloten groepen sub I—IV, behooren tot de verzameling verschillende pasmunten van O. en W. Indië, welke in het *Jaarverslag* van het Kon. Penningkabinet over 1936 alle zijn opgenomen. Hier noemen wij slechts een serie Haantjesduiten (Kepings), meerendeels afkomstig van de Engelsche fabriek van Soho, welke voor particuliere rekening geslagen zijn voor Sumatra, Celebes, de Molukken en N. O. Indië.

VI. De series, die wij tot nu toe opnoemden, waren

^s) Verschenen in *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde*, uitgegeven door het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Dl. LII (1910), p. 341 e.v. onder den hoofdtitel: *De munt van Nederlandsch-Indië*. In de aantekeningen van den heer HULSHOFF POL staat Pl. XXXVIII, 704 abusievelijk voor 707.

Over de stempels, waarmede de halve gouden Ropijen van 1807 en ook van 1802 en 1803 geslagen zijn, zie MOQUETTE t.a.pl. p. 419. Voor halve gouden Ropijen van 1807 zie ook BUCKNILL, *The coins of the Dutch East Indies*, nr. 471 en zijn inleiding op de munten van Ned. Indië onder Fransch bestuur, p. 144—145.

⁹) De gouden afslag voor het Bataviaasch Genootschap wordt ook in *Jaarboek* 1921 t.a.pl. genoemd, zonder dat de heer HULSHOFF POL zich zelf als den schenker van dezen afslag vermeldt.

die van het gemunte geld. Daarnaast staan twee merkwaardige stukken als ongemunt betaalmiddel en tevens als sieraad gebezigd: de Mas Boelan, de gouden ronde plaat, door den heer HULSHOFF POL beschreven in *Jaarboek* 1928, p. 74—76, en een driehoekig bakje, dat wij afbeelden op Pl. IV. no. 7. De uitvoerige bespreking, welke de heer HULSHOFF POL t.a.pl. van de Mas Boelan gegeven heeft, maakt het overbodig dit kostbaar stuk hier andermaal toe te lichten. Het driehoekig bakje, waarover wij in de aantekeningen geen enkele aanwijzing over herkomst noch beteekenis konden vinden, behoeft een nadere bespreking.

Het bakje is van een alliage van zilver met een weinig goud, en op het midden versierd met een uitgedreven, vierbladig bloempje omgeven door een ornament van gepointeerde lijnen. De randen van het bakje, elk 14 c.M. lang, zijn versterkt door een draad van koper, welke aan elk der drie hoeken tot een oogje is omgebogen. Over de herkomst en beteekenis van het bakje kon het Rijks Museum voor Volkenkunde te Leiden de volgende inlichtingen geven, welke mij mondeling en schriftelijk verstrekten Dr. RASSERS en Dr. LE ROUX. De laatste herkende het als te behooren tot de Zuid-Westereilanden, en waarschijnlijk van Leti afkomstig. Op een dienstreis, welke langs Leti leidde, had Dr. LE ROUX een dergelijk bakje gezien. Evenals de Mas Boelan moet het een sieraad zijn, dat — de oogjes op de drie hoeken wijzen er op — op de borst wordt gedragen en tevens tot de betaalmiddelen behoort bij het voldoen van den bruidschat. Door zijn driehoekigen vorm onderscheidt het zich van andere bekende ruilobjecten van dit soort, welke alle rond zijn ¹⁰⁾. De driehoekige vorm wordt

¹⁰⁾ Zie C. C. F. M. LE ROUX. *De Elcano's tocht door den Timor-archipel met Magalhães' schip „Victoria”*. Feestbundel Bataviaasch Genootschap 1929, Dl. II, p. 36—38.

hier voor het eerst afgebeeld. In de betreffende litteratuur is er althans tevergeefs naar gezocht. Het bakje valt wellicht onder de voorwerpen van ruilmiddelen, welke beschreven zijn bij J. H. DE VRIES, *Reis door eenige eilandengroepen der Residentie Amboina*¹¹⁾. T.a.pl. is n.l. sprake van bordjes of schoteltjes bij de bevolking der Lettische eilanden als sieraad en ruilmiddel in gebruik. Wij vinden er tevens vermeld, hoe weinig waarde deze eilandbewoners hechten aan het gemunte geld. De betreffende passage, waarop Dr. RASSERS mij wees, laten wij hier in haar geheel volgen: „Van geld hebben de menschen „op de Lettische eilanden, vooral op Kisser, ook een zeer „eigenaardige opvatting. Gouden en zilveren munten zijn „betrekkelijk weinig waard. Voor een rijksdaalder kan „men niet veel koopen. Maar wordt dat geldstuk uitge- „slagen, zeer dun, tot het den vorm heeft van een bordje „of plaat, dan vermeerdert de waarde aanzienlijk. Zoo „ook het goud. Een Sovereign, vermengd met het zilver „van een rijksdaalder wordt uitgeklopt tot den vorm van „een maansikkel of een schoteltje. RINNOOY¹²⁾ zegt, dat „door die bewerking de ruilwaarde wel viermaal grooter „wordt dan zij zou wezen bij de gewone muntstukken. Die „berekening is nog zeer matig. Wat men mij opsomde „dat te krijgen was voor een piring mas koening (een „gouden plaat) ter wezenlijke waarde van ongeveer „15 gulden, vertegenwoordigt naar mijn schatting zeker „een bedrag van 80 à 100 gulden.

„Bij feestelijke gelegenheden worden deze borden aan „koorden om den hals gedragen, en hoe meer men er „heeft, des te meer aanzien geniet men. 't Is dus hetzelfde

¹¹⁾ *Tijdschrift Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap*, 2de serie, Dl. XVII (1900), p. 618—19.

¹²⁾ *De voormalige Ass. Residentie Kisser. Ned. Zend. Tijdschrift*, 1892, blz. 83.

„beginsel, dat ik op deze reis bijna overal aantrof. „Gemunt geld wordt over het geheel minder begeerd. „Maar kanonnen, olifantstanden of geld, omgewerkt tot „oorhangers of borden, in één woord, dingen, waar men „mee pronken kan, dat zijn de meest gewilde ruil- „middelen”.

Ook het driehoekig bakje is er een, dat, te oordeelen naar zijn alliage, vervaardigd is van uitgeklopt zilvergeld, vermengd met een weinig goud. Den heer PIPER, essaieur bij den Waarborg te 's-Gravenhage, die zoo welwillend was het stuk te onderzoeken, viel het op, dat op den toetsteen het zilver de kleur had van dat van ons zilvergeld.

Naast de gouden Hindoemunten van Java en Sumatra, en enkele der gouden Ropijen, zijn de Mas Boelan en het driehoekig bakje wel de belangrijkste stukken uit de verzameling van den heer HULSHOFF POL. Dat hij deze voor het Kon. Penningkabinet heeft willen bestemmen, geeft reden tot groote dankbaarheid. De betaalmiddelen der primitieve volkeren behooren ook dáár zeker thuis.

M. A. EVELEIN.

1

1

2

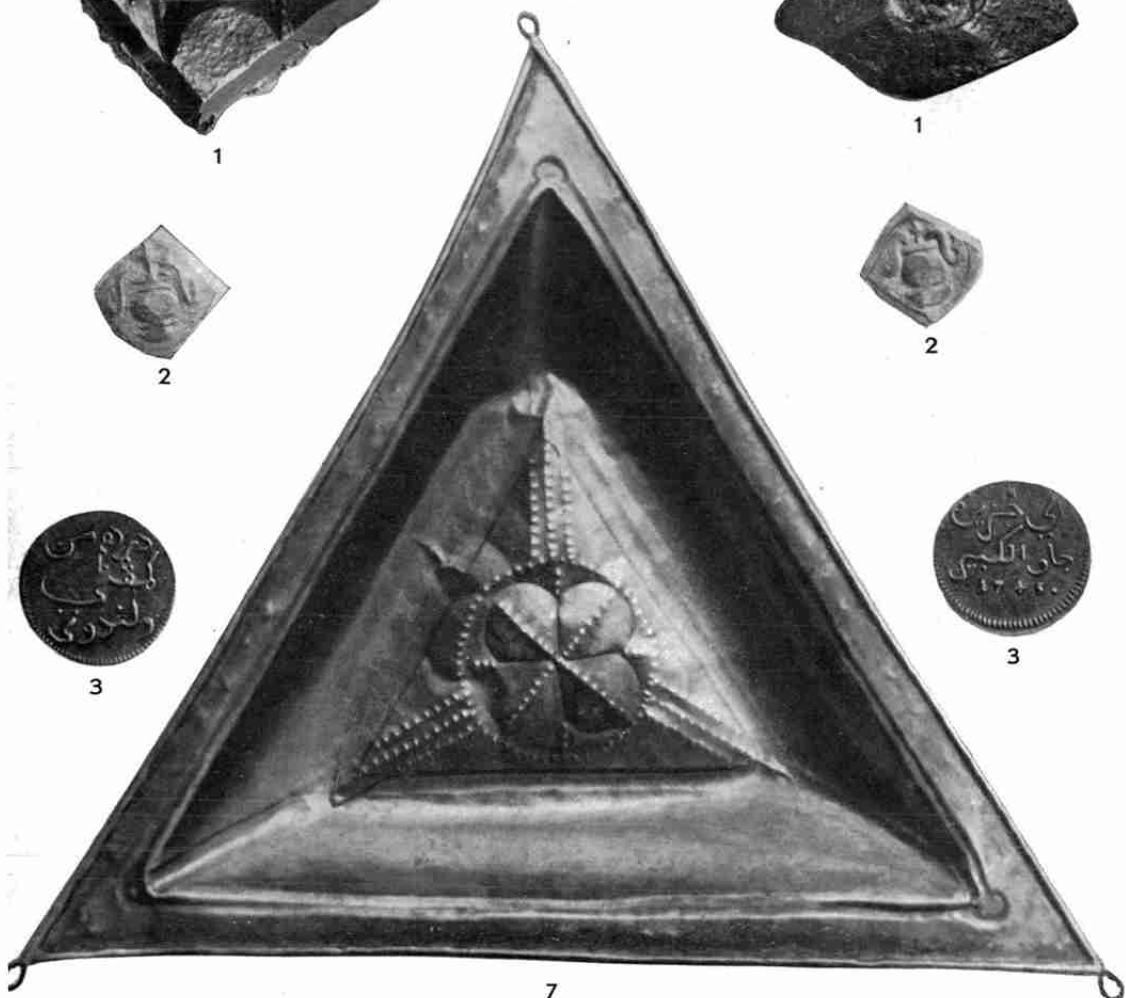
2

3

3

7

4

4

6

5

6

5